AkrandamAnagirayA shivastutiH

આક્રન્દમાનગિરયા શિવસ્તુતિઃ

Document Information

Text title : AkrandanashivastutiH 11

File name : AkrandanashivastutiH.itx

Category : shiva

Location : doc_shiva

Author : shivakaula

Transliterated by : Sanjay Chakravarty sanjaychak02 at gmail.com

Proofread by : Sanjay Chakravarty sanjaychak02 at gmail.com

Latest update : August 28, 2021

Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

August 28, 2021

sanskritdocuments.org

આક્રન્દમાનગિરયા શિવસ્તુતિઃ

પણ્ડિત શિવ કૌલ કૃતા

(રોતી હુઈ વાણી મેં ભક્તિ-ભાવ સે ભગવાન શિવ કી આરાધના)

આર્ત ભક્ત અપને ચંચલ ચિત્ત (મન) કો કહતા હૈ–

રે ચિત્ત! ભીત! ચપલ! વિપુલાં વિહાય
ચિન્તાં, સમાશ્રય પદદ્વયમાર્તબન્ધોઃ ।
આક્રન્દમાનગિરયા પરયા ચ ભક્ત્યા
જન્માદિદુઃખશમનમભિપ્રાર્થયસ્વ ॥ ૧॥

અર્થ– સંસાર ભય સે પીડિત ઔર ચંચલ બને હુએ હે મેરે મન! તુમ સારી ચિન્તા (સંસાર-બન્ધન મેં ડાલને વાલી વાસનાએં) છોડ દો । આર્ત ભક્તોં કે (એકમાત્ર) બન્ધુ (ભગવાન્ શિવ) કે ચરણદ્વય કી શરણ લો । પરમ ભક્તિ ઔર રોતી હુઈ વાણી મેં (ઉસસે) જન્મ-મરણ આદિ દુઃખ શાન્ત કરને કે લિએ પ્રાર્થના કરો ।

[જન્મ-મરણ, શોક-મોહ ઔર ક્ષુત્-પિપાસા - યે જીવભાવ કી છ-ઊર્મિયાં (ધર્મ) હૈં । શિવ ઇન ઊર્મિયોં સે રહિત હૈ ॥]

કિં ત્વં મુધા । કથય સંસરણાખ્યઘોરાં-
ગારેષુ કાતરતયાऽભિપચન્ સ્થિતોऽસિ ?
દૈન્યં વિહાય ભવદુઃખવિમુક્તયે ત્વં
આરાધનાં કુરુ શિવસ્ય, તથાऽત્ર વક્ષ્યે ॥ ૨॥

અર્થ– જરા કહો, ક્યોં તુમ વ્યર્થ હી સંસાર-ચક્ર નામ કે જલતે અંગારોં મેં ડરપોક બનકર સન્તપ્ત હુએ ઠહરે હો ? ઇસ દીનતા (અસહાય-ભાવ) કો છોડ઼કર સંસાર દુઃખ સે મુક્ત હોને કે લિએ ભગવાન શિવ કી આરાધના મેં લગ જાઓ । (આરાધના કિસ પ્રકાર કરોગે-) વહ મૈં યહાઁ કહ દેતા હૂઁ । (આરાધના ઇસ પ્રકાર) ॥

હા કિં ન પશ્યસિ દૃઢૈરપિ પાશજાલૈ-
ર્માં હન્તુમિચ્છતિ પશુમિવ કાલવ્યાધઃ ।
કાલાન્તકારક! મહેશ્વર! ક્વાસિ, ક્વાસિ ?
ભીતં ન પાલયસિ કિં ? જગતાં નિવાસિન્ ॥ ૩॥

અર્થ– મહાકાલ કા અન્ત કરને વાલે ભગવાન શિવ! હાય, ક્યા નહીં દેખતે હો કિ મહાકાલ અપને દૃઢપાશ-જાલ લેકર મુઝે ઐસે હી માર ડાલને કી ઇચ્છા કરતા હૈ જૈસે એક શિકારી વન્ય પશુ કો (મારને કે લિએ પીછે દૌડતા હૈ)? હે મહેશ્વર! તુમ કહાઁ હો, કહાઁ હો! હે તીનોં જગત્ મેં વાસ કરને વાલે (પરમેશ્વર)! (ઇસ) ભય સે પીડિત મુઝ (અપને ભક્ત) કી રક્ષા ક્યોં નહીં કરતે હો ?॥

આઃ કિં ન ઉદ્ધરસિ નાથ નિમજ્જમાનં
મોહાર્ણવેઽતિગહને ભવભારક્ષિણ્ણમ્ ?
મા પશ્ય મત્કુકૃતિમપ્યતિગર્હિતાં ચ
વીક્ષસ્વ સ્વાં મહદનુગ્રહશક્તિમેવ ॥ ૪॥

અર્થ– હે સ્વામી! હાય, સંસાર-ભાર સે પરેશાન (ઔર) બહુત ગહરે મોહ સમુદ્ર મેં ડૂબતે હુએ મુઝ (ઐસે ભક્ત) કા ઉદ્ધાર ક્યોં નહીં કરતે હો ? બહુત નિન્દા કે યોગ્ય ભી મેરે કુકૃત્યોં કી ઓર મત દેખો । અપની મહાન અનુગ્રહ શક્તિ કી ઓર હી (તો) ધ્યાન દો ॥

કષ્ટં કરાલદશનો હ્યપિ કાલવ્યાલો
દષ્ટું મહત્તરજવેન પ્રધાવતિ મામ્ ।
નષ્ટું કિમસ્ય તવ શક્તિરપોહિતૈવ
યેનાતુરં હિ ઉરગાય હ્યુપેક્ષસે મામ્ ॥ ૫॥

અર્થ– હાય કષ્ટ હૈ, વિકરાલ દાઁત નિકાલકર કાલરૂપી સાઁપ મુઝે ડસને કો તેજી સે દૌડ઼ રહા હૈ । ઇસકા નાશ કરને કે લિએ આપકી શક્તિ માનો છિપ ગઈ (મન્દ પડ઼ી) હૈ । જાન પડતા હૈ કિ સાઁપ (કો સુરક્ષિત રખને) કે લિએ મેરી ઓર ધ્યાન નહીં દેતે (ક્યોંકિ સાઁપ આપકે અંગોં સે લિપટે રહને કે કારણ આપકો પ્યારે હૈં ન) ॥

દગ્ધું કુકર્મપવનેન ચ દીપ્યમાનઃ
કાલાનલોઽયમભિતો હ્યચિરાત્પ્રયાતિ ।
ભસ્મીકરોત્યહહ માં ઝટિતિ પિનાકિન્ !

શાન્તિં નયસ્વ સુકૃપામૃતવર્ષણેન ॥ ૬॥

અર્થ– મેરે કુકર્મ રૂપ વાયુ સે જાજ્વલ્યમાન યહ મહાકાલ રૂપ અગ્નિ (મેરે) ચારોં તરફ તેજી સે ફૈલ રહી હૈ । હાય, હાય! યહ મુઝે શીઘ્ર હી ભસ્મ કર ડાલેગી । હે પિનાકધારી શિવ! અપને સત્કૃપારૂપી વર્ષણ સે ઇસ (કાલરૂપ અગ્નિ) કો શાન્ત કર દો ॥

રુગ્ગ્ઃ લુઠામ્યવનિ ભગ્નકટીવ સર્પઃ
કંદર્પદર્પહર! મે હરસિ ન દુઃખમ્ ।
કો વા પરઃ ત્વદપરઃ વરણાર્હબ્રૂહિ
યં ત્વાં વિહાય કૃપણઃ શરણાં ગમિષ્યે ॥ ૭॥

અર્થ– હે કામદેવ કે દર્પ કો હરણ કરને વાલે શિવ! મૈં ટૂટી હુઈ કમર વાલે સાઁપ કી તરહ રોગ-ગ્રસ્ત હોકર પૃથ્વી પર લુઢ઼કતે જા રહા હૂઁ આપ મેરા દુઃખ દૂર નહીં કરતે । આપ હી બતાઇએ કિ આપ સે ઉત્કૃષ્ટ ઔર કૌન હૈ જો બેરોક (અનર્ગલ) અનુગ્રહ કરને મેં સમર્થ હૈ જિસકી શરણ મેં, આપકો છોડકર, મેરે જૈસા કૃપણ જા સકતા હૈ ।

[કૃપણ (કશ્મીરી મેં ક્રિપિત્ર) ઉસે કહતે હૈં જો ઉસ અક્ષર પરમાત્મા કા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરને કે બિના હી શરીર ત્યાગ કરતા હૈ– 'યો વા એતદક્ષરમવિદિત્વાઽસ્માલ્લોકાત્ પ્રૈતિ સ કૃપણઃ' ઋષિ યાજ્ઞવલ્ક્ય બૃહદારણ્યકોપનિષદ્ મેં ગાર્ગી કે પ્રતિ ઐસા કહતે હૈં ॥]

આર્તોઽસ્મ્યહં હિ વિલપામિ ત્વદઙ્ઘ્રિલગ્નઃ ।
ત્વં તુ સુવિસ્મૃતિપ્રદૌષધિપાનમગ્નઃ ।
એતત્ ચરિત્રમુભયોરવલોકમાનાઃ
ત્વાં શીઘ્રતોષિત! કથં જગતિ સ્તુવન્તિ ॥ ૮॥

અર્થ– મૈં તો આર્ત હૂઁ ઔર આપકે ચરણોં કી શરણ લેકર વિલાપ કર રહા હૂઁ, પરન્તુ આપ ભુલા દેને વાલી ઔષધિ કો પીતે મગ્ન (દિખાઈ દેતે) હૈં (જો મેરે ઇસ આર્તનાદ કી ઓર કોઈ ધ્યાન નહીં દેતે હૈં) હે શીઘ્ર હી પ્રસન્ન હોને વાલે શિવ! (હમ દોનોં કા) યહ ચરિત્ર દેખતે હુએ (લોગ) કૈસે આપકી સ્તુતિ કરતે હી હૈં ॥

શક્નોઽસિ ત્વં યદિ ન સંસૃતિદુઃખમેતત્

હર્તું સમર્થયસિ નાર્થિનમુક્તરઞ્ચ ।
નાર્હામિ ચેત્ તવ કૃપાલવલેશમીશ
શીઘ્રં બહિષ્કુરુ તથાપિ પ્રપંચકોશાત્ ॥ ૯॥

અર્થ– હે ઈશ્વર! યદિ આપ મેરા યહ સંસાર મેં આવાગમન કા દુઃખ દૂર નહીં કર સકતે ઔર યદિ (મુઝ) પ્રાર્થના કરને વાલે (આર્ત ભક્ત) કો ઉત્તર દેને મેં ભી સમર્થ નહીં હો, (ઇસ પ્રકાર) યદિ મૈં આપકી કૃપા કા લેશ-માત્ર ભી પ્રાપ્ત કરને કે યોગ્ય નહીં હૂઁ, તો ફિર જલ્દી હી મુઝે ઇસ સંસાર રૂપ કોશ (કોઠરી) સે બાહર કર દો (વ્યંગ્ય મેં કહા હૈ કિ મુક્તિ કા ભાજન બનાઓ) ॥

યાચે ન વૈશ્રવણકોશસમાધિકારં
નો વાડમરેન્દ્રસમતાં ન દિવિ વિહારમ્ ।
ભોગેચ્છયાપિ ભગવન્! ન ચ સાર્વભૌમં
યચ્ચિન્તયા તવ મનઃ નનુ ખેદમાયાત્ ॥ ૧૦॥

અર્થ– હે ભગવાન્! મૈં કુબેર કે સમાન ધનપતિ બનને કા અધિકાર આપસે નહીં માઁગતા હૂઁ ન રાજા ઇન્દ્ર કે સાથ સમતા ઔર ન સ્વર્ગ-લોક મેં રહને કી માઁગ કરતા હૂઁ । મૈં ભોગોં કી ઇચ્છા સે ભી સબસે બઢકર નહીં બનના ચાહતા હૂઁ, જિન (માઁગોં) કી ચિન્તા સે આપકે મન મેં ખેદ (કષ્ટ) હો! ॥

દીનોઽસ્મિ કર્મગતિના સરણૌ નિક્ષિપ્તઃ
જન્મજરામરણવ્યાધિશતૈશ્ચતપ્તઃ ।
ત્વામર્થયામિ ગિરિજાવર! એતદેવ
મામુદ્ધરાશુ કૃપયા નનુ કોઽત્ર ખેદઃ ॥ ૧૧॥

અર્થ– મૈં અપની કર્મ-ગતિ સે દીન-હીન હોકર ઇસ સંસારચક્ર મેં પડા હૂઁ જિસકે ફલસ્વરૂપ મૈં જન્મ-જરા-મરણ ઔર સૈકડોં વ્યાધિયોં સે સંતપ્ત હૂઁ । હે ગિરિજાવર! (પાર્વતી પતિ) મૈં (ઇસ અવસ્થા મેં) આપસે કેવલ યહી માઁગતા હૂઁ કિ કૃપા કરકે મેરા (ઇસ દુઃખમય સંસાર સે) જલ્દી ઉદ્ધાર કરો । ઇસમેં (આપકો) ખેદ હી ક્યા હૈ ॥

ત્વં ચેન્ન ઉદ્ધરસિ માં હરસિ ન તાપં
પાપસ્ય સ્વસ્ય ફલમેવ તુ તદ્ગિજાને ।

કિંચ જનાસ્તવગુણાનુસ્મૃણે વદેરન્
નૈવાર્તત્રાણકુશલો જટિલો કપાલી ।૧૨॥

અર્થ– યદિ આપ મેરા ઉદ્ધાર નહીં કરતે ઔર (ઇસ તરહ) મેરે સંતાપ કો દૂર નહીં કરતે તો મૈં યહ જાનતા હી હૂઁ કિ યહ મેરે અપને પાપ કા ફલ હૈ! કિન્તુ આપકે ભક્તજન આપકે ગુણોં કા અનુસ્મૃન (ચર્ચા) કરતે સમય કહેંગે હી કિ યહ જટાધારી શિવ જો હાથ મેં કપાલ લેકર સ્વયં ભિક્ષા કે લિએ ઘૂમતા રહતા હૈ, આર્ત ભક્તોં કી (અનુગ્રહ દ્વારા) રક્ષા કરને મેં કુશલ નહીં હૈં ॥

યચ્ચ ત્વયા ત્રિપુરદ્યાનવધ્વંસકાલે
યચ્ચાન્તકાન્તકરણે દહને સ્મરસ્ય ।
દિવ્યં બલમતુલમીશ! પ્રદર્શિતં તત્
દીનસ્ય ત્રાણકરણાવસરે ક્વ યાતમ્ ॥ ૧૩॥

અર્થ– હે ઈશ્વર! જો દિવ્ય (અલૌકિક) ઔર અતુલ (જિસકી કોઈ બરાબરી ન હો ઐસા) બલ આપકે (ક) ત્રિપુરદ્યાનવ કા નાશ કરતે સમય દિખાયા (ખ) મહાકાલ કા ભી અન્ત કરને કે સમય દિખાયા, ઔર (ગ) કામદેવ કો દગ્ધ કરને કે અવસર પર દિખાયા, વહ (અનુપમ બલ) મુઝ શરણ મેં આયે હુએ ભક્ત કે સમય કહાઁ ચલા ગયા? (અર્થાત્ સર્વસમર્થ હોકર મેરે સમય ક્યોં અસમર્થ જૈસે અપને આપકો બતા રહે હો?) ॥

ત્વં નિર્બલોસ્યપ્યથવા બલવત્તરોઽસિ
કર્ત્તુ કૃપાં ત્વમક્ષમોસ્યથવા ક્ષમોઽસિ ।
સ્વામિન્ ! મમાસિ ભવદઙ્ઘ્રિયુગં કથઞ્ચિત્
પ્રાપ્તોઽસ્મિ નાથ! શરણં ન તુ તં વિમુઞ્ચે ॥ ૧૪॥

અર્થ– આપ નિર્બલ હો અથવા આપ બહુત બલવાન હો, આપ કૃપા (અનુગ્રહ) કરને મેં અસમર્થ હો અથવા આપ (કિસી-કિસી પર) કૃપા કરને મેં સમર્થ હો (- ઇન બાતોં સે મેરા કોઈ અભિપ્રાય નહીં હૈ । પરન્તુ) હે સ્વામી! આપ મેરે હો । હે નાથ! મૈંને તો આપકે ચરણોં કી જોડ઼ી કી શરણ (કિસી પૂર્વ પુણ્ય-પુઞ્જ કે પરિપાક સે ઔર સત્ગુરુ કે કૃપા કટાક્ષ સે) લી હૈ । મૈં તો અબ ઉસ (શરણ અર્થાત્ 'પકડ') કો નહીં છોડ઼ૂઁગા ॥

સ્વામિન્ ! વિનાપિ વિનયેન યદિ ત્વદગ્રે

તીક્ષ્ણૈઃ પદૈઃ પ્રકટયામિ ચ સ્વાભિસંધિમ્ ।
લજ્જોજ્ઝિતત્વમપિ તત્ ભગવન્! ક્ષમોઽસિ
સોઢું ભવાન્ પિતુરિવાર્ભકદુર્વચાંસિ ॥ ૧૫॥

અર્થ– હે સ્વામી! યદિ આપકે સામને બડી તેજ વાણી મેં મૈં અવિનય સે
હી (આપકે સાથ) અપના મેલ (સત્તાસામાન્ય ભાવ સે એકતા) પ્રકટ કરતા
હૂઁ ઔર વહ ભી લજ્જા (શિષ્ટાચરણ) કો ત્યાગ કર, તો ભગવન્! વહ
આપ હી સહન કરને મેં સમર્થ હો જૈસે (લોકવ્યવહાર મેં) પિતા હી
અપને બાલક કે (અવિનય સે) કહે દુર્વચનોં કો સહન કર સકતા હૈ ॥

આક્રન્દનસ્તુતિરિયં શિવસન્નિધાને
ભક્ત્યા તુ દીનમનસા પઠતિ પુમાન્ યઃ ।
તસ્ય નગેન્દ્રતનુજાપતિરાશુતોષઃ
દુર્વાર દુઃખશમનં દયયા કરોતિ ॥ ૧૬॥

અર્થ– ઇસ સ્તુતિ કા ફલ યહ હૈ કિ જો ભી સાધારણ પુરુષ ઇસ
આક્રન્દનસ્તુતિ કો બડ઼ી ભક્તિ ઔર વિનમ્ર ભાવ સે ભગવાન્ શિવ કે
સન્નિધાન પૂજા-સ્તુતિ કે રૂપ મેં પઢતા હૈ ઉસ પર પાર્વતી-પતિ
આશુતોષ ભગવાન્ શિવ અપની (અહૈતુકી) દયા સે (કઠારે સંસાર ભય
સે પૈદા હુઆ) દુઃખ શાન્ત કરતે હૈં અર્થાત્ શિવ ઉસ ભક્ત કો મુક્તિ
કા ભાજન બનાતે હૈં ।

ઇતિ પણ્ડિત શિવકૌલ કૃતા આક્રન્દનસ્તુતિઃ સમાપ્તા ।

ટિપ્પણિયાઁ –
પૂજા-સ્તુતિ મેં ભગવાન્ કા ચિન્તન (ધ્યાન) કરના આવશ્યક
હૈ । પૂજાદિ કર્મ સફલ હોતે હૈં । મહર્ષિ પતઞ્જલિ ને કહા
હૈ- ’તજ્જપસ્તદર્થભાવના’ - ભગવાન્ કે નામ (ૐ) કા જપ
ઉસ (મન્ત્ર) કે અર્થ કો જાનતે હુએ કરને સે સિદ્ધિ મિલતી હૈ ॥

રચનાકાર કે બારે મેં –
યહ સુન્દર તથા ભાવપૂર્ણ શિવસ્તુતિ પિતામહ પણ્ડિત શિવકૌલ કી
કૃતિ હૈ । ભગવાન લક્ષ્મણ જૂ ને ઇસે ’અલૌકિક સ્તુતિ’
કહ કર સરાહા હૈ । પં. શિવકૌલ વૈકુણ્ઠવાસ પચાસ વર્ષ
સે કુછ કમ આયુ મેં, જૂન ૧૯૨૨ ઈ. મેં હુઆ થા । ઇસ તરહ ઉનકા
જન્મ ૧૮૭૨ ઈ. કે આપ-પાસ હુઆ હોગા । ઉનકે ગુરુ મહારાજ હરિદ્વાર

પાતઞ્જલાશ્રમ કે સ્વામી તેજનાથ થે । અપને ગૃહસ્થ કા યથાયોગ્ય
નિર્વાહ કરતે હુએ ઉન્હેં મૂર્તિકલા તથા ચિત્રકલા મેં ભી રુચિ થી ।
યોગચર્યા, સત્સંગ તથા વેદાન્ત શ્રવણ કી ઓર અધિક આકૃષ્ટ થે ।
શ્રીનગર કે પ્રસિદ્ધ વિદ્વદ્વર્ય પં. સુનકાક રાજદાન સે વેદાન્ત
શાસ્ત્રોં કા અધ્યયન કિયા થા । ઇન બાતોં કા મુઝે યુવા હોને પર -
અપની દાદી જી સ્વર્ગીયા અમરાવતી સે પતા ચલા થા । શિવસ્તુતિ ઔર
માણ્ડૂક્યોપનિષદ્ ગૌડપાદ કારિકાઓં કા કશ્મીરી ભાષા મેં પદ્યાનુવાદ,
ઇનકી પાણ્ડુલિપિયાં સુરક્ષિત હૈં ।

Encoded and proofread by Sanjay Chakravarty sanjaychak02 at gmail.com

AkrandamAnagirayA shivastutiH

pdf was typeset on August 28, 2021

Please send corrections to *sanskrit@cheerful.com*